

ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙ

Дрозд Олексій Юрійович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки,
професор кафедри поліцейського права
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом [1].

Право громадян на доступ до публічної інформації закріплено в статті 34 Конституції України, де зазначено, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [2].

Отже, це право включає в себе такі складові:

- 1) свободу доступу до інформації;
- 2) свободу поширення інформації;
- 3) свободу формування власної думки, без зовнішнього втручання.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [2].

Отже, обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

- 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

- 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [1].

Відповідно до норм міжнародного права, обмеження на доступ до інформації повинно відповідати таким вимогам:

- воно повинні строго узгоджуватись з законом;
- мати праведну мету і легітимні цілі;
- повинно бути необхідними і адекватними для досягнення цієї мети [3].

Повномасштабна війна, яку розв'язала росія проти України, триває вже третій рік, і за цей час багато прав наших громадян зазнали суттєвого обмеження. Не минули вони і доступу до інформації, адже з початком агресії багато баз даних, реєстрів, сайтів та інших інформаційних ресурсів були закриті. Так, у Постанові КМУ від 12 березня 2022 р. № 263 встановлено, що на період дії воєнного стану міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, державні та комунальні підприємства, установи, організації, що належать до сфери їх управління, для забезпечення належного функціонування інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів, володільцями (держателями) та/або адміністраторами яких вони є, та захисту інформації, що обробляється в них, а також захисту державних інформаційних ресурсів, можуть зупинити та обмежувати роботу таких ресурсів [4].

Починаючи з травня 2023 року ситуація починає поступово покращуватися, однак вона не досягла довоєнного рівня, тоді як потреба в отриманні інформації не тільки не зникла, а навпаки – зросла. Як наслідок, сотні запитувачів публічної інформації звернулися за захистом своїх прав до суду.

На сьогодні у Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься більше 17500 рішень, ухвалених адміністративними судами у першій інстанції (із березня 2022 по вересень 2024), з посиланням порушення Закону України «Про доступ до публічної інформації», що дійсно вражає. Крім того, багато справ все ще перебувають на розгляді.

Найчастіше розпорядники інформації відмовляють у доступі до неї шляхом: ігнорування запиту; твердження, що вони не володіють потрібною інформацією; неправомірної вимоги оплатити вартість виготовлення копій; неправомірної відмови в наданні інформації через те, що запитувач не вказав мети її отримання; застосування відстрочки у задоволенні запиту тощо.

У той же час зауважимо, що регулювання відмови на запит на інформацію у воєнний період не відрізняється від регламентації цього

питання у мирний час. Розпорядник інформації має право відмовити в задоволенні запиту в таких випадках:

1) він не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит;

2) інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом;

3) особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила передбачені Законом фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком;

4) не дотримано вимог до запиту на інформацію, передбачених Законом [1].

На практиці ж, розпорядники, іноді побоюючись розкрити «зайву» інформацію, щоб не бути притягнутим до відповідальності, інколи свідомо зловживаючи посадовим становищем, а іноді просто не бажаючи працювати, відмовляють запитувачам в інформації.

Новими і масовими проблемами стали: 1) некоректне застосування тимчасової відстрочки у задоволенні запиту на інформацію «до закінчення строку дії воєнного стану в Україні», а не у зв'язку з реальним настанням обставин непереборної сили, як це передбачає Закон; 2) встановлення загальних обмежень доступу до інформації «через військову агресію російськофедерації проти України...» та «запровадження воєнного стану», а не у зв'язку з віднесенням запитуваних відомостей до інформації з обмеженим доступом шляхом застосування «трискладового тесту» у кожному конкретному випадку, як того вимагає Закон; 3) поширення серед розпорядників ідеї, що «збір відповідної інформації під час війни, може мати ознаки диверсійної діяльності, спрямованої проти України, а тому є необхідність ретельної перевірки осіб, які таку інформацію збирають та переслідуваної ними мети». Нерідко усі причини вказують одночасно як аргументи для відмови у наданні запитуваної інформації [5].

Як висновок можемо зазначити, що до війни нашому суспільству вдалося досягнути значного поступу у відкритості інформації: була створена низка державних баз даних, яка постійно поповнювалася новою інформацією шляхом відцифрування і завантаження паперових документів; вдосконалювалися системи отримання інформації на запити (наприклад, створення онлайн-сервісу державних послуг Дія, системи для перетину кордону «Шлях», сервісу перевірки адміністративних правопорушень в галузі безпеки на транспорті WIM-штрафи тощо). На жаль, повномасштабна агресія спровокувала значний «крок назад» у цьому питанні.

Не могло це не позначитися і на підготовці наукових робіт, адже майже всі науковці при написанні дисертацій послуговуються даними

державних підприємств, установ, організацій, інформацією органів виконавчої влади, місцевого самоврядування тощо з метою проведення аналізу, порівняння, формування статистики, доступ до яких зараз закритий. Звичайно, це впливає на якість матеріалу і роботи в цілому, адже дисертант не в змозі опрацювати всі необхідні йому дані і розробити відповідні висновки і пропозиції, що у результаті позначиться на можливості застосування цього наукового доробку на практиці.

Варто пам'ятати, що відкритість діяльності вищеназваних суб'єктів є ознакою демократичної, соціальної держави, на що не повинен впливати навіть воєнний стан. Доступ до інформації може бути обмежено за умови додержання саме сукупності всіх трьох підстав, передбачених у законодавстві, з урахуванням ситуації, в якій перебуває громада і її жителі. Адже від вчасного інформування залежить дуже багато, і, у тому числі, розвиток наукового потенціалу нашої держави, на який спиратиметься її відбудова у повоєнний час.

Література

1. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Конституція України. Науково-практичний коментар [текст] Станом на 20 травня 2018 р. / За заг. ред. Чижмарь К. І. та Лавриновича О. В. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2018. 290 с.

4. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 берез. 2022 р. № 263 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022-%D0%BF#Text>

5. Вашук-Огданська, О. Обмеження доступу до публічної інформації під час війни: про що говорить судова практика? Центр демократії та верховенства права. 21 березня 2023 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/dostupu-sudova-praktyka/>